

УКРАЇНЬСЬКА МОЛОДЬ У СФЕРІ ОСВІТИ. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Шевченко О.М.

Житомирський національний агроекологічний університет

У статті розглянуто соціально-психологічні аспекти щодо освіти молоді. Проаналізовано різноманітні наукові підходи даної проблеми. Реалізований розгляд цього питання у порівнянні з іншими державами. Запропоновані рекомендації щодо поліпшення якості освіти молоді та удосконаленню державних програм у цій сфері.

Ключові слова: освіта, молодь, навчання, реалізація, соціум, мобільність, покоління, навчальний заклад.

Постановка проблеми. Найважливіша проблема сучасної вищої освіти – її ефективність, доступність і якість для різних соціально-демографічних категорій молоді. Освіта – один із найважливіших соціальних інститутів суспільства і динамічний чинник соціальної мобільності молоді. Освітній статус молоді є значимим критерієм її соціального розвитку.

Згідно з опитуванням щодо «Стану освіти в Україні» – 68,2% українців вважають освіту корисною. Дослідження проводилось у п'яти великих містах України – Львові, Києві, Харкові, Одесі та Дніпрі – у серпні-вересні 2017 року. Слід зазначити, що лише 35,3% респондентів працюють в Україні за фахом, ще майже 20% знайшли собі застосування у суміжних галузях. З одного боку, чим вищий рівень освіти, тим більша частина респондентів вказують на те, що працюють за спеціальністю.

За результатами цього опитування, майже половина (43,1%) громадян хотіли б отримати вищу освіту за кордоном. При цьому 33,9% бажають навчатися у західних ВНЗ. Слід звернути увагу на цікаву особливість: причина бажання отримати освіту на Заході для 35,1% – це можливість залишитися там на ПМЖ, 29,2% – за кордоном легше знайти роботу і ще 36,6% вважають їх рівень освіти більш якісним [2]. Отже, спробуємо, з'ясувати причини цих міркувань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що питання освіти молоді постійно перебуває у сфері інтересів багатьох дослідників.

Російський психолог О. Нікіфоров ґрунтовно досліджував цінність освіти, поділяючи її на прошки: цінність державну; цінність суспільну; цінність особистісну [3].

Вивченням мотивів вступу до вузу займалися С.В. Садрицька, Е.П. Ільїн, Г.А. Мухіна, П.М. Якобсон, В.А. Якунін, І.І. Вартанова та ін.

Питаннями реформування системи освіти займалися багато відомих науковців та діячів, серед яких ми виокремили таких як, Євген Ніколаєв, Олександр Длугопольський, Петро Костробій, Сергій Курбатов, Юрій Рашкевич, Володимир Сацук, Інна Совсун.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на інтерес дослідників щодо галузі освіти української молоді слід зауважити, що ще недостатньо досліджено окремі сфери цього явища, а саме соціально-психологічні, економічні та інші аспекти.

Ніщо так наочно не ілюструє небезпечні тенденції життя нашої країни, як показові процеси,

що відбуваються в освіті. Скорочення кількості учнів та студентів, зниження стандартів та якості освіти, перевантаження вчителів, закриття шкіл, училищ, «оптимізація» вищих навчальних закладів, численні випадки корупції та плагіату – все це прямі свідчення «вимивання» людського потенціалу, тісно пов'язані з труднощами економіки і нерациональної політики, які все ще не вдається подолати.

Протягом останніх років пропонувалися різні проекти реформування освітньої сфери. Здебільшого вони спрямовані на економію коштів, їхнє начебто раціональне використання. Завдяки цьому вдається реалізовувати заходи з «оптимізації», закриття чи об'єднання, що неодмінно призводить до скорочення робочих місць в освіті, але зовсім не обов'язково до підвищення якості освіти.

Під час виступу на засіданні розширеної Колегії МОН (26.01.2018 р.), міністр освіти і науки Лілья Гриневич, зазначила, що головною метою реформування системи вищої освіти є забезпечення її якості. Попри значну проблему з фінансуванням, це не єдина і не ключова причина відтоку студентів за кордон. Міністр підкреслила, що зупинити відтік студентів зможе лише зростання якості освіти. Вона відзначила, що університети мають перебудувати внутрішню роботу відповідно до викликів часу. Сьогодні весь світ, говорячи про вищу освіту, акцентує на необхідності формування загальних компетентностей, готовність до тих викликів, які можуть з'явитися через 3, 5 та 10 років.

Мета статті. Головною метою нашої роботи є здійснення просвітницької діяльності щодо питань освіти молоді. Маємо надію, що висвітлені у статті думки допоможуть молодим людям краще розуміти сутність цих явищ, сприятимуть умінню уникати або мінімізувати негативні наслідки пов'язані із питаннями на ринку освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу. У структурі потреб молоді освіта знаходиться на другому місці. При цьому молоді люди недооцінюють власні можливості під час вступу до навчальних закладів. Хоча доступність платних форм освіти дещо зросла, для більшості молодих людей вона залишається за межами можливостей [2]. Орієнтація на верстви населення, які спроможні сплачувати послуги у сфері освіти, веде до обмеження можливостей отримання освіти молоддю з груп населення із низькими статками. Дана тенденція веде до подальшого соціального розшарування, яке виявляється на етапі життєвого старту молоді, і отримує подальше закріплення у стратифікації соціальної структури нашого суспільства.

Вибір вузу – це не тільки вибір місця навчання, але і важливий етап життєвого і професійного самовизначення молодого людини. Але тільки кожний четвертий студент вступає до ВНЗ з усвідомленою метою – отримати знання за вибраною спеціальністю. Мотивація зовнішнього характеру – за порадою батьків і знайомих зафіксована у кожного другого (44%) студента. Велика частка студентів з «аморфною або ситуативною мотивацією», пов'язаною з невизначеністю життєвих планів, з неможливістю реалізувати наявну життєву мету, з більш легким досягненням своєї мети. Статусна мотивація («просто потрібен диплом про вищу освіту») зафіксована у кожного п'ятого студента (20%). Наголошуються також мотиви комунікаційної і розважальної спрямованості – «познайомитися з цікавими людьми», «весело провести студентські роки» (25%) [2].

Звертає увагу те, що починаючи з третього курсу студенти заповнюють дефіцит актуальних знань навчанням на інших факультетах та навчальних закладах (додатково вчиться майже кожний п'ятий студент).

Студенти ставлять високі вимоги до особистості викладача і навчального процесу (наявності інноваційних форм навчання), до можливості отримати практичні уміння й навички за вибраною спеціальністю. Цікаво відзначити, що до себе студенти ставлять набагато нижчі вимоги. Традиційно також невеликий інтерес студентів як до процесу навчання, так і до одержуваних знань.

Разом з тим, сучасна ринкова ситуація вимагає від майбутнього фахівця соціальної активності, відповідальності, цілеспрямованості, наполегливості. Формування у студентів соціальних якостей і професійної компетентності є одним із найважливіших завдань вищого навчального закладу, але різке погіршення економічного стану вузів гальмує цей процес. У державних ВНЗ запроваджуються різні елементи платного навчання, досить часто використовуються застарілі програми і методи навчання, у зв'язку з низькою оплатою праці до навчального процесу неможливо привернути успішних практиків, відсутній зв'язок із виробництвами й організаціями, які є лідерами у своїй галузі, старі фундації бібліотек і матеріально-технічна база наукових лабораторій, знижується трудова мотивація професорсько-викладацького складу вищої школи.

Освіта та професійна підготовка є визначальними чинниками у працевлаштуванні випускників вищих навчальних закладів. Від їх рівня залежить якість кадрового потенціалу ринку праці будь-якої країни.

Розвиток ринку платних послуг у сфері вищої освіти сприяв швидкому зростанню кількості студентів, а отже – підвищенню фахового освітнього рівня молоді. Разом із тим платна освіта значною мірою нівелювала рівень професійної підготовки випускників через низьку вимогливість до знань.

Тому все більше випускників вищих навчальних закладів з'являються на ринку праці, не маючи достатньої професійної підготовки. Це зумовлено також і тим, що держава фактично зняла з себе обов'язок щодо забезпечення невідмінного працевлаштування випускників. Крім того, суттєвий розрив між теоретичною підго-

товкою та вимогами конкретної трудової діяльності робить неадекватною реакцію потенційного роботодавця на наявність у молодих спеціалістів високого рівня теоретичної підготовки, який не підкріплений відповідним розвитком трудових умінь та навичок. Це, врешті-решт, впливає на можливості їх реального працевлаштування.

Важливе значення для майбутнього працевлаштування є правильний вибір не тільки професії, а й вищого навчального закладу, бо питання про престиж та рейтинг освітнього закладу не завжди пов'язане у свідомості молодого людини з перспективою подальшого працевлаштування за майбутньою професією (спеціальністю).

Загалом проблема працевлаштування випускників ВНЗ є загальнодержавною, яка тісно пов'язана з питаннями формування та реалізації державної молодіжної та соціальної політики і перш за все зі зміною системи вищої освіти у контексті наближення її до потреб сучасного ринку праці з урахуванням впливів глобалізації. Тому питання працевлаштування випускників ВНЗ є актуальним і має розглядатися у комплексі вказаних проблем.

Для сучасної системи освіти характерні наступні проблеми:

- невідповідність пропонованих ВНЗ спеціальностей та спеціалізацій потребам ринку праці (у більшості ВНЗ відсутнє адекватне вимогам ринкової економіки планування обсягів, профілів та рівня підготовки випускників, стратегія функціонування навчальних закладів багато в чому визначається їх власними комерційними інтересами, спрямована на виживання, а не на адаптацію до соціально-економічних перетворень);
- невідповідність рівня кваліфікації випускників вимогам роботодавців, відсутність у молодих спеціалістів практичних навичок за отриманою спеціальністю;
- низька заробітна платня або її затримки (близько третини випускників через це відмовляються від пропозицій роботодавців);
- відсутність системи розподілу випускників, що забезпечувала б їх гарантоване працевлаштування, трудову адаптацію та соціальні гарантії;
- недостатній рівень професійної кваліфікації викладацького складу.

Для України характерним також є нерівномірний розподіл потенціалу вищих навчальних закладів за регіонами, що призводить до посилення дисбалансу на регіональному молодіжному ринку праці. Необхідність усунення цього дисбалансу диктується не лише міркуваннями рівності та соціальної справедливості, а й вимогами економічної доцільності. Високий рівень освіти підвищує можливості молодого людини, проте не гарантує швидкого отримання роботи.

Випускники шкіл на етапі вибору професії прагнуть досягти високого конкурентоспроможного рівня особистої освіти та завдяки цьому задовольнити власні матеріальні потреби.

Отже, проблема працевлаштування випускників ВНЗ повинна вирішуватися через державні правові заходи у поєднанні з оновленими економічними та організаційними механізмами реалізації цих гарантій.

Нагадаємо, що в публічному адмініструванні освітою держава повинна забезпечувати:

– виховання особистості, яка усвідомлює свою належність до Українського народу, сучасної європейської цивілізації;

– збереження та збагачення українських культурно-історичних традицій, виховання шанобливого ставлення до національних святинь, української мови, а також до історії та культури всіх корінних народів і національних меншин, які проживають в Україні;

– виховання людини з демократичним світоглядом, яка дотримується громадянських прав і свобод, з повагою ставиться до традицій, культури, віросповідання;

– формування у дітей та молоді сучасного світогляду, розвиток творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти;

– підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку;

– створення умов для розвитку обдарованих дітей та молоді;

– підтримку дітей та молоді з особливостями психічного і фізичного розвитку;

– стимулювання у молоді прагнення до здорового способу життя;

– розвиток дитячого та юнацького спорту, туризму;

– етичне, естетичне виховання.

Публічне адміністрування освітою має забезпечити: додержання законодавства в галузі освіти; створення рівних умов для громадян у здобутті освіти; дотримання державних вимог щодо змісту, рівня й обсягу освіти; стимулювання творчого пошуку педагогів і науковців; автономність у діяльності навчально-виховних закладів та наукових установ.

Поєднання освіти і науки є умовою модернізації системи освіти. Наука є органічною частиною освіти, базовим елементом і рушійною силою її розвитку. Наукова діяльність навчальних закладів має забезпечувати відповідність змісту освіти сучасним досягненням у галузі науки, техніки і культури. Але це ідеальна модель, яка, на жаль, далека від реальності.

Висновки і пропозиції. Серед усіх глобальних процесів, що останнім часом мали місце на нашій планеті найпомітнішим і найвідчутнішим є зміна світоглядних орієнтацій молодих людей. Особливо гостро вона проходить у країнах, що переживають глибокі суспільні зміни та зміни. За таких умов і в Україні нині формується нове покоління громадян. Тож закономірно, що від їх громадянської позиції, активності, творчості значною мірою залежить успіх розбудови України, як нової суверенної держави.

Якщо молодь України буде витиснута на узбіччя виробничого, соціального, духовного

життя, то майбутнього у нашій молодій державі немає. У молоді, як і всієї нашої країни, чимало проблем, тому сьогодні як ніколи важливо консолідувати зусилля всіх, кому не байдуже власне майбутнє і майбутнє всієї України, хто зацікавлений у послідовному вирішенні невідкладних питань суспільства.

Враховуючи щирість прагнень та максималізм, що природно притаманні молоді, стають цілком зрозумілі намагання молодого покоління не тільки знайти відповідь, а й вирішити усі гострі проблеми та негаразди нашого суспільства саме сьогодні, не відкладаючи на потім, не перекладаючи це на плечі прийдешніх поколінь. А це можливо виключно за наявності ефективної державної молодіжної політики, тісної співпраці усіх гілок влади. Від створення відповідної правової бази до практичної реалізації свобод молодих громадян, гарантованих Конституцією України.

В умовах соціалізації сучасної молоді не діє багато основних нормативних документів, які забезпечують її життєдіяльність. Це і незначні матеріальні та фінансові ресурси держави, які сьогодні виділяються на молодіжні програми та заходи. Спостерігаються нерівність становища молоді в соціальній, економічній і політичній сферах, погіршення умов життя, складнощі в отриманні освіти, професійної кваліфікації, забезпечення зайнятості. Молодь у своїй більшості стикається з особливими проблемами та непередбачуваністю щодо свого майбуття.

Завершуючи свою статтю, бажаємо українським можновладцям, причетним до сфери освіти, і нам, як споживачам цих послуг, щоб відбулося:

– покращення показників України у відповідних міжнародних моніторингових дослідженнях освіти (TIMMS, PISA);

– покращення позицій українських ВНЗ у міжнародних рейтингах;

– підвищення рівня працевлаштування випускників закладів вищої освіти за спеціальністю;

– підвищення рівня задоволення освітою в суспільстві за моніторинговими соціологічними дослідженнями;

– зниження рівня корупції в освіті;

– зниження рівня еміграції науково-педагогічних кадрів, створення додаткових робочих місць у сфері освіти;

– стабілізація мережі навчальних закладів, їхнє фінансове та інституційне оздоровлення;

– збільшення державних та приватних капіталовкладень в освіту з досягненням загального рівня фінансування на рівні 7-10% валового внутрішнього продукту.

Список літератури:

1. Дискримінація українських студентів у системі вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://myreferat.in.ua/forum/35-476-1>.
2. Молодежь Украины. Социологическое исследование [електронний ресурс] – Режим доступу: http://institute.gorshenin.ua/researches/108_molodezh_ukraini.html.
3. Никифоров О. Представления о ценности образования [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://shh.neolain.lv/seminar14/predosenobrazovaniya.htm>.
4. Проект з покращення освіти в Україні [Електронний ресурс]. – http://www.csr-ukraine.org/skm_keys.html.
5. Садрицька С.В. Мотивація вступу до ВНЗ українських студентів: тенденції останніх років // Наукове онлайн видання «SOCIOПРОСТІР». – 2010. – № 1. – С. 56-60.

Шевченко А.Н.

Житомирский национальный агроэкологический университет

УКРАИНСКАЯ МОЛОДЕЖЬ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ. СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Аннотация

В статье рассмотрены социально-психологические аспекты образования молодежи. Проанализированы различные научные подходы к данной проблеме. Реализовано рассмотрение этого вопроса в сравнении с другими государствами. Предложены рекомендации по улучшению качества образования молодежи и совершенствованию государственных программ в этой сфере.

Ключевые слова: образование, молодежь, обучение, реализация, социум, мобильность, поколение, учебное заведение.

Shevchenko A.N.

Zhitomir National Agroecological University

UKRAINIAN YOUTH IN THE FIELD OF EDUCATION. SOCIO-PSYCHOLOGICAL ASPECT

Summary

The article deals with the socio-psychological aspects of youth education. Various scientific approaches to this problem are analyzed. Consideration of this issue in comparison with other States has been implemented. Recommendations for improving the quality of youth education and improving state programs in this area are proposed.

Keywords: education, youth, teaching, realization, society, mobility, generation, educational institution.